

Z Á V Ě R

Na rozboru třech motivů (bohové, staré zlaté časy, porcé) jsme ukázali platnost našeho východiska, kterým bylo pojetí básnickovy lidovosti jakožto kladný vztah umělce k lidu a k jeho životní problematice. Často bylo přitom vidět, že tento básníkův vztah je uvědomělý. Bylo to zejména tehdy, když vystupoval na obranu zemědělských vrstev proti dravé třídě velkovýrobců a obchodníků, kterou mu zosobňují především démagogové Kleon a Hyperbolos. Ovšem na mnoha místech je tento básníkův vztah k lidu živelný a podvědomý. Tak je tomu zejména v těch hrách, v nichž líčí nastolení lepších časů, ano i lepšího společenského zřízení. Tato neurčitost kritického projevu byla — proti starším hrám — vyvolána i složitější a méně přehlednou situací uvnitř athénské obce.

Pokud můžeme soudit z dochovaných zlomků staré attické komedie, využil Aristofanes oněch třech motivů mnohem více nežli ostatní básníci k tomu, aby dal na nich divákovi podnět k hlubšímu zamyšlení nad společenskou problematikou. Právě tím, že ji předvádí na obecně známých motivech, dosahuje básník toho, že divadelní obecenstvo mohlo lépe porozumět jeho myšlenkám.

I jiní básníci než Aristofanes zpracovávali tyto motivy ve svých hrách. Ale jejich podání mělo zpravidla blíže k lidové slovesnosti, z níž stará attická komedie vcelku před nedávnou dobou vznikla. U Aristofana nacházíme však zpracování oněch motivů podané s lidovostní tendencí a velkým uměleckým mistrovstvím. Tendence u Aristofana splňuje požadavek, že „tendence musí vyplývat ze situace a z děje, aniž se na ni výslovně poukazuje, a že básník není nucen dávat čtenáři hotové budoucí dějinné řešení společenských konfliktů, které líčí“ (B. Engels *Minně Kautské* 26. 11. 1885). Tím Aristofanes zahájil ve světové literatuře řadu těch komických básníků, kteří byli nositeli společenského a uměleckého pokroku. Jím také vrcholí stará attická komedie. Změněné společenské podmínky nedovolily její další rozvoj v Aristofanových stopách. To vedlo k valnému zanedbávání starých lidových motivů alespoň v takové formě, v jaké je podával Aristofanes. Jeho zpracování motivů, spojené s lidovostní tendencí, neodpovídalo už nové epoše, která se začala v řecké společnosti utvářet.